

SLOVENSKI NAROD

UREDNIŠTVO IN UPRAVA: LJUBLJANA, PUČENJEVA ULICA 6 — TELEFON: 24-25, 25-26, 26-27, 27-28, 28-29 — Služba vez. dan opušča — Mesečna naročnina 24.— R.

IZKljučNO ZASTOPSTVO na oglaševanje in izdajanje: KRAJEVINA RALJE IN INOVATIVNA LMA
UNIONE PUBBLICITA ITALIANA S. A. MILANORiparat pri poštni delovnem mestu
Ljubljana 207. 10-202GOSPODARSKA ESCLUSIVA per la pubblicità di provenienza italiana ed
estera: UNIONE PUBBLICITA ITALIANA S. A. MILANO.

Operazioni del nemico contro la costa calabra dello stretto di Messina 35 apparecchi angloamericani abbattuti

COMANDO SUPREMO. — Bollettino di guerra Nr. 1196:

Questa notte il nemico, che nei giorni scorsi aveva tentato azioni isolate di sbarco, ha iniziato la sua operazione più vasta: la calata dello stretto di Messina.

Convogli in navigazione e navi alla fonda nei porti di Catania e di Augusta sono stati efficacemente attaccati da velivoli germanici.

Su Trento, Bologna, Bolzano nei dintorni

ni di Napoli formazioni di aeroplani avversari sganciavano numerose bombe causando danni specialmente a Bologna.

Nella giornata di ieri l'aviazione anglo-americana perdeva complessivamente 35 apparecchi: sette abbattuti dalla caccia italiana e 19 da quella tedesca, sei dalle artiglierie della difesa e tre dal tiro contraereo di motozattere. Dalle missioni di guerra degli ultimi giorni sei nostri velivoli non sono rientrati.

Generale Ambrosio.

Svečana žalna seja bolgarskega parlamenta

Počastitev spomina kralja Borisa III. in poklonitev mlademu kralju Simeonu II.

Sofija, 3. sept. s. Danes ob 10. se je pričelo 6. izredno zasedanje narodnega saborja. Velika dvorana je nudila mogočno sliko. Vsi poslanci so bili navzoči in vsi oblačeni v črno. Ministrski predsednik prof. Filov je prečital proglašila vlade bolgarskemu narodu ob smrti kralja Borisa III., nakar je bila seja prekinjena v znak žalovanja. V petek, dne 7. septembra popoldne bo druga seja, na kateri bo sprejet dnevni red naslednje seje, ki bo 8. t. m. popoldne. Po tej seji, na kateri bodo obravnavana vsa vprašanja glede regentstva, bo zasedanje zaključeno. V ponedeljek ali torek bo seja parlamentarne večine.

Kr. minister Italije v Sofiji je položil v imenu italijanske vlade venec cvetic na sarkofag kralja Borisa. Obenem je Kr. vojaški ataše polkovnik Montesemolo položil venec cvetic v imenu Oboroženih sil. Tudi v Sofiji bivajoči inozemski novinarji so se v baziliki sv. Aleksandra Nevskega poklonili ob trupu pokojnega vladarja.

Sofija, 3. sept. s. Na današnji izredni seji saborja je imel predsednik govor, v katerem je naglasil, da je bil pokojni kralj že kot mladenič vedno v prvi črti borbe bolgarske vojske za zedinjenje in osvoboditev vseh Bolgarov. Tedi je bil mladi prestolonaslednik zgled junakom in mučnikom in zaradi tega je stopil globoko v srca vseh Bolgarov na vsem narodnem ozemlju, ko je prevzel vodstvo države. Njegova osebnost je postala živa narodna zastava, okrog katere se je postopno zedila ves bolgarski narod. Njegov veliki osebni čar in njegov veliki vpliv sta prevzela vse duhove in bila branik, ob katerem so se razbili vsi notranji in zunanji udarci, zadani s namenom, da bi povzročili narodni zlom.

Opravil je vse napore, da bi vodil bolgarski narod na poti napredka in največjega blagostanja. To bo naša tisočletna zgodovina zabeležila z zlatimi besedami ter bo uvrstila pokojnega vladarja med njegove največje prednike, med katerimi stoji kakor velikan, ker mu je uspelo uresničiti narodno zedinjenje, katerega si je toliko generacij tako želelo, ter ustvariti sedanjo moč naše države. Naš kralj Boris III. nam je zapustil pomembno opozorilo: Braniti z vsem požrtvovanjem zedinjeno domovino ter služiti z enako predanostjo in lojalnostjo njegovemu nadvrse ljubljemu sinu, ki je utelešen duh in srce velikega očeta.

Govoru predsednika saborja je sledil kratek molk, s katerim je bil počaščen spomin pokojnega kralja. Predsednik saborja je nato nadaljeval: »Velika bol, ki jo občutimo ob smrti kralja Borisa III., ima tolažbo v proglašju, ki naznanja prihod Nj. Vel. kralja Simeona II. na slavn prestol bolgarskih kraljev. To je napnilo z globoko vero in velikim upanjem srca vseh Bolgarov, kajti mladi kralj je utelešenje duha svojega vzvišenega očeta in nosilec slavnega imena svojega istoimenskega velikega prednika. Obkrožen z ljubeznijo vseh Bolgarov bo dovršil veliko delo očeta in poglobil dokončno konsolidacijo velike zedinjene domovine. Pridružimo se vsi prestolu našega mladega kralja in podpirajmo ga v težkem in trdem delu, ki ga čaka. Živel Nj. Vel. kralj Simeon II.! Živela naša junaška vojska! Živela Bolgarija!»

Govor predsednika saborja so vsi navzoči pazljivo poslušali in ga ob koncu pozdravili z mogočnim vzklikanjem kralju Simeonu II.

Princesa Piemontska obiskala Asti

Asti, 3. sept. s. Davi je semkaj prispela brez napovedi princesa Piemontska, inspektorica prostovoljnih bolničark Rdečega križa, in je v spremstvu prefekta obiskala bolnišnice in ranjene v raznih bojiščih v bolnišnici in se z njimi dolgo razgovarjala. Vzvišena princesa je nato odšla v civilno bolnišnico, kjer je inspicirala prostovoljne bolničarke Italijanskega Rdečega križa ter šolo bolničarskih gojenk. Vzvišeni gospe so povsod izkazali vdanost in ljubezen. Mnogi, ki se je med tem zbrala pred bolnišnico, ji je vzklíkala, Princesa Piemontska se je nato sestala s škofom Ekse, Rossi-jem.

Vladarska dvojica za prizadete v Pisi

Rim, 3. sept. s. Nj. Vel. Kraj in Cesar ter Kraljica in Cesarica sta poslala prefektu v Pisi 200.000 lir za prebivalstvo v Pisi, ki je bilo prizadeto ob letalskem napadu.

Nastopna avdiencia novega turškega veleposlanika

Rim, 3. sept. s. Danes popoldne ob 11. uri je v palači Kvirinata Nj. Vel. Karj in Cesar sprejel v avdienci Ekse. Rusena Esreta Unaidina, ki je vladarju izročil poverljiva pisma v svojstvu turškega veleposlanika na Kraljevem dvoru.

Nastopni obisk senatorja Motte v Vatikanu

Rim, 3. sept. s. Senator Riccardo Motte, izredni komisar rimskega gubernatorata, je davi opravil poklonitveni obisk pri kardinalu Marchettiju Salvaggiu, generalnemu vikarju Nj. Svetosti.

Povečani krediti za javna dela in ljudske hiše

Rim, 3. sept. s. Uradni list objavlja zakon ski dekret z 9. avgustom 1943 št. 740, s katerim se kredit za izvedbo izrednih javnih del poveča za 40 milijonov lir. Za enak znesek se poveča vsota 500 milijonov lir, določena za pokrajinske avtonomne zavode za gradnjo ljudskih hiš, namenjenih manj premožnim družinam.

Plemenit prispevek zavoda Unione Militare

Rim, 3. sept. s. Predsedništvo zavoda Unione Militare je dalo šefu vlade na razpolago en milijon lir. Šef vlade je po želji darovalce določil vsoto za mesta, ki so bila najbolj poškodovana ob sovražnih letalskih napadih.

Dante Alighieri za siciliske begunce

Rim, 3. sept. s. Družba »Dante Alighieri« je dala predsedniku ministrskega sveta, na razpolago 50.000 lir za podporo siciliskim beguncem. Centrala združenja je naslovila topli poziv vsem borcem v Kraljevini, da bi pomagali sicilskim bratom, ki se nahajajo kot begunci v posameznih mestih, številni odbori so že poslali centrali znatne vsote v ta plemenit namen.

Argentinski letalsko- pomorski ataše v Italiji

Buenos Aires, 3. sept. s. Listi poročajo o imenovanju polkovnika Armandu Raggi-a za letalsko-pomorskega atašea v Italiji, ki bo v kratkem odpotoval v Rim.

Podaljšanje trgovskega sporazuma z Madžarsko

Budimpešta, 3. sept. s. Uradno poročajo, da je bil italijansko-madžarski trgovinski sporazum, ki je zapadel 31. avgusta t. l. avtomatično podaljšan do 31. decembra 1943.

Filov že več mesecev ni bil izven Bolgarije

Sofija, 3. sept. s. Bolgarska brojavna agencija obvešča, da je vest, da je ministrski predsednik Filov nedavno podal v Berhtesgaden, gladko izmišljena. Agencija dodaja, da je pooblaščenega kategorično izjavila, da je predsednik Filov že več mesecev ni oddaljal niti za en dan iz države.

Rumunski poslanik v Švici

Bukarešta, 3. sept. s. Za popolnomočnega ministra Rumunije v Bernu je bil imenovan bivši predsednik evropske podonavske komisije Pella.

V borbi proti komunizmu ni kompromisne rešitve

Bukarešta, 3. sept. s. V zaključku podrobne obravnave o raznih strateških možnostih ustanovitve ene ali več nadaljnjih front in o možnosti politične rešitve vojne piše »Porunca Vremie: Uosoda Evrope in celoga sveta se odloča na vzhodu. Po starih letih od izbruh sedanjega svetovne vojne, se je svetovni konflikt izkristaliziral izključno v borbo proti boljševizmu in ta gigantska bitka Evrope zavisi od njenih lastnih sil in njene zavesti, da zmagi in se reši ali pa se dokončno pogreze v prepad. Kompromisne rešitve v tej borbi ni.

Potočaj na Danskem spet normaliziran

Berlin, 3. sept. s. Na tiskovni konferenci je zastopnik vlade izjavil, da je po poročilih o položaju na Danskem smetati tamkajšnji položaj za normaliziran in miren, kakor dokazujejo tudi dejstva, da so bile nazne omejitve, uveljavljene zaradi obseznega strahu, doloma že uklanjane.

Sovražnikove operacije proti kalabrijski obali Messinske ožine

35 angloameriških letal sestreljenih

Vrhovno poveljništvo. — Vojno poročilo št. 1196:

To noč je sovražnik, ki je v preteklih dveh poskušal posamezne izkrcavalne akcije, katere so bile takoj zavrnjene, začel v širšem obsegu operacije proti kalabrijski obali Messinske ožine.

Konvoji na morju in ladje, zasidrane v pristaniščih v Catani in Augusti, so bile učinkovito napadene od nemških letal.

Na Trident, Bologno, Bolzano in na okoličnem Neaplju so odleteli sovražni letal odvrgli številne bombe in povzročili škodo posebno v Bologni.

Včeraj je anglo-ameriško letalstvo izgubilo vsega 35 letal: 7 letal so zbili italijanski lovci, 19 nemških lovci, 6 protiletalsko topniško in 3 protiletalski topovi z motor-nih splovov. Z vojnih akcij zadnjih dni se ni vrnilo 6 naših letal.

General Ambrosio.

V Bologni povzročena škoda

Bologna, 3. sept. s. Med kratkim, toda silovitim letalskim napadom, katerega žrtev je bila večera Bologna, so bile porušene cerkve sv. Filipa in Jakoba ter številne hiše v mestnih okrajih. Okrog cerkve sv. Andriana je padlo 12 bomb, ki pa na srečo niso eksplodirale. Druge bombe so padle okrog cerkve Kristusa Kralja. Mnogi okraj, tudi središnji, so hudo prizadeti. V vseh področjih, ki jih je sovražnik besedel, so hiše popolnoma porušene in ce-

ste posejane s kraterji od bomb. Pomoč obla-sti je takoj delovala.

Škoda v Trentu

Trento, 3. sept. s. Sovražna letalska skupina je včeraj odvrгла nad Trento kakih 30 bomb. Hudo so bile poškodovane bolniška blagajna ob cerkvi sv. Marije, industrijska šola in stanovanjske hiše. Dve bombi sta padli za Dan-tejev spomenik, dve pa v vrt pred njim.

Porušene stanovanjske hiše v Bolzanu

Bolzano, 3. sept. s. Sovražni napad je zadell tudi Bolzano. Včeraj popoldne je velika skupina štirimotornikov, ki je letela v višini kakih 3.000 m, ob močnem oviranju natančnih strelcev protiletalskega topništva, odvrгла v vzhodnem delu mesta številne bombe vseh kalibrov. Posebno huda škoda je bila povzročena na Cesti Trento, kjer je bilo zadetih nekaj ljudskih stanovanjskih hiš in na pol porušeno zavetišče za stare ljudi, ki ga upravlja civilna bolnica. Nekaj eksplozivnih bomb je padlo tudi na Trg Geribaldija, na Cesto Vittoria Emanuele in na Verdijevo cesto, kjer so bile stanovanjske hiše znatno poškodovane. Ena bomba je zadela tudi edino gledališče v mestu. Zrušil se je zadnji del postopje. Pri reševanju delu so se požrtvovalno udeleževali skupno z protiletalskim zaščitnim oddelki tudi vojaši, ki so odstranjevali ruševine in vzpostavljali promet.

Izredno hudi udarci sovražnemu trgovskemu brodovju

V četrtem letu vojne so samo nemške podmornice potopile
za preko šest milijonov ton prevoznih ladij

Berlin, 3. sept. s. Mednarodna obveščevalna agencija poroča, da so mornariške in letalske sile trojnega pakta v mesecu avgustu potopile 108 sovražnih ladij s skupno 592.800 tonami. V tem mesecu je bilo nadalje poškodovanih 530 angloameriških ladij z nad 2.460.000 tonami. V teh številkah niso upoštevane sovražne ladje, ki so jih potopile ali poškodovale mine. Na sme se nadalje pozabiti, da v teh številkah niso obsežene izgube Sovjetov na Baltičnem, Kaspiškem in Črnem morju. Samo v zadnjih dveh mesecih so zavez-niki izgubili 791 ladij s skupno 3.960.000 tonami, dočim so v isti dobi pričeli graditi v angleških, ameriških in kanadskih ladjedelnicah samo 200 ladij.

Glede izredno hudih udarcev, ki se stalno zadajajo zavezniški trgovinski mornarici, doznava nadalje mednarodna obveščevalna agencija, da so nemške podmornice potopile v četrtem letu vojne so-
vražnih ladij za 6.054.800 tona, kar predstavljala polovico izgub, ki so jih nemške podmornice zadale v vsej prvi svetovni vojni anglo-amerškemu prevoznemu bro-dovju. Naglašja se, da je izredno važno, da se je tudi v četrtem letu krivilja po-topitev nenehoma dvigala in se vzpenjala vedno višje, kakor nikoli prej v prejšnjih treh letih.

Ladijske izgube nevtralecev

Stockholm, 3. sept. s. Švedski tisk ob-
javlja statistično poročilo o tonažni izgubi nevtralnih držav v tej vojni. Od pričetka sovražnosti do danes je 31 nevtralnih držav izgubilo nad 4 milijone in pol ton brodovja. Glede švedske se ugotavlja, da je izgubila od pričetka vojne 208 ladij s skupno 851.000 tonami in tudi 1.164 moj posadke.

Upadek v ameriški gradnji novih ladij

San Sebastijan, 2. sept. Iz Washingtona poročajo, da je Donald Nelson, načelnik

Turčija trdno vztraja pri nevtralnosti

Bern, 3. sept. s. Ankarski poročevalec lista »Gazette de Lausanne« obvešča, da v pristojnih krogih turške prestolnice vztrajajo ob političnem pregledu o priliki narodnega praznika in poslednjega govo-ra predsednika vlade tudi ob vstopu v peto leto vojne pri trdnem značaju politike turške nevtralnosti, ki drži državo izven trpljenja in tako uspeva kakor nikdar doslej, v svojih diplomatskih nalogah. V Ankari smatrajo, da še mnogo nevarnosti ogroža evropske nevtralne narode. Zato ima Tur-cija še prav posebno poslanstvo, da nam-reč brani red na balkanskem področju in da predstavlja koristni del evropskih držav, ki so dobre volje in ki hočejo samo varovati svojo pravico do mira in gola.

Ponovni sovjetski napadi odbiti v trdovratnih bojih

Težke borbe ob Minu, pri Harkovu, Sevsku in Vjazmi
Bilanca gigantske materialne bitke pri Orlu

In Hitlerjevega glavnega štana, 3. sept.

Vrhovno poveljništvo nemške vojske je objavilo danes naslednje poročilo:

Na južnem odseku vzhodne fronte so bili tudi včeraj ponovni napadi sovjetov v prostorih zapadne od Minu in posebno zapadno od Harkova v trdovratnih in spre-memb polnih bojih odbiti. Lastna oklopna vozila so presenetljivo vdrli v sovražne pripravičene postojanke ter uničila 29 to-pov in več sovražnih oklopnih vozil.

Na srednjem frontnem odseku so v teku nadaljnji težki boji na področju pri Sev-sku, južnozapadno in zapadno od Vjazme.

V današnjih jutranjih urah so pristale angleške čete na južnozapadni konici Ka-labrije. Boji z nemškimi in italijanskimi zaščitnicami so v teku.

Oddelki nemških letal so podnevi in ponoči napadali ladijske cile ob vzhodni obali Sicilije in na morju zapadno od Al-sira. Več sovražnih prevoznih ladij je bilo zadetih s bombami težkega kalibra. Nemški lovci so včeraj pri Neaplju sestrelili 18 sovražnih letal.

Letalstvo in vojna mornarica sta nad obalnim področjem zasedenega zapadnega o-cenlja in nad Atlantikom sestrelila 12 letal.

Nekaj sovražnih letal je ponoči izvedlo močilne polete nad zapadno Nemčijo.

Po več tednov trajajočih težkih bojih

v loku pri Orlu javljajo sedaj po končani

načrti izpraznitvi tega loka naslednje:

Pod poveljstvom maršala von Klugeja in generalnega polkovnika Modela stoječi od-delki vojske, uspešno podprti od letalstva in protiletalskega topništva pod poveljstvom generalnega polkovnika vitez-a Greima, so v loku pri Orlu izvajali ma-terialno bitko največjega obsega proti koncentraciji 12 sovjetskih armad. Tem ni uspelo, da bi prodreli skozi nemško fronto. Ob junaškem odporu naših čet so se vsi sovražni napadi izjalovili.

Izgube sovražnika so zelo visoke. Ujetih je bilo nad 14.000 ujetnikov, uničenih 5114 oklopnih vozil in 854 topov, sestrelje-nih pa 2119 letal. V tej veliki obrambni bitki so se posebno odlikovale 6. rensko - festfalška, 31. dolnje - saška, 36. pehotna rensko - palatinska, 10. oklopna spodnje - badenska - gornje palatinska, četrta oklop-na menško - badenska, 78. zapadno bavar-ska napadalna motorizirana divizija.

Finsko vojno poročilo

Helsinki, 3. sept. s. Finsko vrhovno po-
veljstvo poroča: V zadnjih 24 urah so bombniki uspešno zadeli železniške naprave za sovjetskimi vojnimi črtami in so med drugim poglani v zrak neki vladukt s pro-tiletalskimi baterijami, ki so ga ščitile. Na kopnih bojiščih ni nič novega.

Naraščajoče decimiranje sovjetskih sil

V bitki pri Orlu je sovražnik izgubil 700.000 mrtvih,
ranjenih in ujetihBerlin, 3. sept. s. V dopolnilno današnje-
ga poročila nemških oboroženih sil, poro-
ča DNB:Zaključitev bitke pri Orlu ponovno kaže učinkovitost obrambne taktike nemškega poveljstva. Ob dolgem loku vzhodno od Orla so Sovjeti zbrali nič manj kakor 11 armad, gotovo ne, da bi zavzeli kosček zemlje, ki je razmeroma majhen, in se po-lastili ruševin mesta, temveč da bi dosegli za vsako ceno odločen prodor. Ta načrt sovražnika je bil v zvezi z razvrstitvijo sil, katero je sovražnik izvedel v vidu že nekaj časa pripravljene ofenzive. Med borbo se je videlo, da so bile težkoče so-
vjetskih čet tem večje, čim dalje je trajala velika bitka materiala.Naknadno, ko se je izjalovil sovražni načrt za prodor nemških črt, so boljševiki v drugih odsekih fronte izvedli vrsto ob-
koljevalnih napadov, ki so se vsi zaklju-
čili z izrednimi izgubami. Očitno je bilo, da je sovražnik skušal v tej drugi fazi bitke doseči uspeh v pripravičani, da bo nemško poveljstvo odvzelo del svojih sil z najrazličnejših odsekov in ojačilo črte ob loku Orla. Kljub vsemu temu se je so-
vražna ofenziva izjalovila zaradi sistema elastične obrambe, ki ga izvaja nemško poveljstvo. Žrtve sovjetskih čet v tem od-seku znašajo 700.000 mrtvih, ranjenih in ujetnikov ter izgubo izredno ogromnih ko-
ličin orožja in raznih potrebščin.Podoben položaj, kakor v odseku Orla je nastal v odsekih pri Harkovu in Minu, kjer so imeli boljševiki v načrtu prodor, s katerim naj bi se zrušili temelji nemške-
ga stanovanjskega sistema na vseh letalskihpodročjih fronte. Tudi tu je sovražnik ob-navljal diverzijske napade, po katerih naj bi se izvedel končni prodor. Toda zopet so se udarci proti bokom nemške postrojbe pretvorili v frontalne napade, v katerih so imeli Sovjeti ogromne izgube. V celoti, za-
ključuje agencija, se je zadnje dni lahko ugotovilo, da Sovjeti ne napadajo več na široki fronti, temveč se omejujejo na tes-
nejša področja. Opaženo je tudi bilo, da se ojačenja, ki prihajajo na borbena pod-
ročja, jemljejo z ostalih odsekov fronte.

Obejestranske izgube ob napadu na Berlin

Berlin, 3. sept. s. V nemških vojaških krogih izjavljajo, da je bilo med zadnjim terorističnim napadom na Berlin med ci-vilnim prebivalstvom samo 5 smrtnih žrtev. Izgube angleških napadalcev so pa brez dvoma ogromne, kajti s sestrelitvijo okrog 50 letal je bilo izgubljenih tudi več sto pilotov in letalcev specialistov.

Brezuspešen napad na nem- ške ladje na Črnem morju

Berlin, 3. sept. s. Kakor poroča medna-ro-
dna obveščevalna agencija, je včeraj zjutraj boljševiška skupina 13 bombnikov ponovno brez uspeha napadla z bombami in z neko no-
vo zažigalno snovjo skupino nemških edinic, ki so operirale ob kavkaski obali. Ker ni bila nobena nemška ladja zadeta, ni bilo mogoče ugotoviti, iz česa je nova zažigalna snov se-stavljena. Skupina pomorskih nemških sil je skupaj med burbo nemotno škodo od orožja sovražnih letal.

vsil kmetovalci, bi koristilo tudi zorniti drug
gih pridelkov.

Stare so tradicije slovenskega rudarstva

Med tem ko so danes največjega gospodarskega pomena premogokopi, so naši pradedje zaslužili največ s kopanjem železa, ki so ga na naših tleh velike nakopali že Rimljani

Sobota, 4. septembra.

Rudarstvo je imelo vedno velik pomen za gospodarstvo krajev, kjer bivalo Slovenci in tako bo tudi še v dohodni bodočnosti. Velik razvoj je doživelo v zadnjih 100 letih, k čemur je mnogo pripomoglo zgraditev železnice. Te so odprle pot v svet predvsem našemu premogu, ki je postal kmalu glavna panoga našega rudarstva. Kako velik pomen imajo rudokopi za nekatere javne naprave, dokazuje dejstvo, da sta bili dve železnici zgrajeni prvenstveno zaradi važnih premogovnikov. Sta to kočevska proga in proga Celje-Dravograd.

Premogokopi so v sedanjih dneh zavzeli v našem rudarstvu vodilno mesto. Nekoč, v srednjem in starem veku, ni bilo tako. Tedaj je imel naš človek največ zasluga s kopanjem železa, soli, zlata in drugih rudnin. Te so danes že močno ali pa popolnoma izprane in skoro ne pridejo v poštev pri presojanju pomena rudarstva za naše gospodarstvo. Nek pregled rudnikov in rud, ki jih kopajo na področju bivše dravske banovine, postavlja premog na prvo mesto in obravnava njegovo pri dobitvanje v posebnem poglavju. Za vse druge rude skupaj (živo srebro, baker, cink, antimon, svinec, mangan in železo, ki ga omenja na zadnjem mestu) najde komaj polovico toliko besed. Zanimiva je ugotovitev, da obstaja danes 9 rudnikov za železno rudo, ki jih pa ni bilo mogoče obnoviti, ker so rudišča le skromnih razsežnosti.

Noriško železo so uporabljali že Rimljani

Rudarstvo se je razvijalo na naših tleh že pred prihodom naših prednikov. Železno rudo so pridobivali pri nas že v rimski in prazgodovinski dobi. Noriško železo je uživalo pri Rimljanih dober glas in so ga rabili na veliko. Kopali in topili so ga kar na mestu in ga potem vozili v Italijo, ki se je že mnogo stoletij kasneje zalagala za železom nakopanim in pridelanim v naših krajih. To je šlo tako daleč, da se je sčasoma vsa naša trgovina z železom usmerila proti jugu. Kasneje so naše železo s pridom uporabljali Benečani, ki so imeli mnogo rudnikov na naših tleh v svoji posesti.

Kako so se naši pradedje oprijeli rudarstva, ko so se naselili v naših krajih, o tem ne vemo veliko. Poročila o rudarstvu v naših krajih so pogostejša šele od konca prejšnjega tisočletja naprej. Kljub temu lahko domnevamo, da so se pečali s kopanjem železa že prej, le, da tega zaradi posebnih razmer in kasnejšega uničenja mnogih listinskih podatkov ni mogoče dokazati z nobenimi sporočili iz tedanjih časov. Dejstvo je, da so Slovenci, ko začne govoriti zgodovina o rudarstvu na naših tleh, že dobri rudarji in popolnoma enakovredni vsem tujcem, ki so jih privabili v deželo tuji plemenitaši lastniki velikih posestev in rudišč.

Na Kranjskem izključno le železo

Začetki kranjskega železarstva se izgubljajo v starodavnosti. Gotovo je, da se je na Kranjskem v srednjem veku izmed vseh kopala edino železna ruda. Najstarejši rudniki so bili na posestvih brižinskih in briksenskih škofov ter Ortenburžanov slednji so gospodovali rudnikom okoli Jelovce. Stare žužne v Bohinju in Planine nad Jesenicami.

Mnogi teh rudnikov niso bili izključna last fevdalnega gospoda, temveč so imeli nekaj pravic do kopanja železne rude tudi preprosti ljudje. Zlasti velja to za Bohinje, ki so smeli poljubno kopati jame, rudo in topiti železo. To dokazuje, da so prvotno naši dedje sami rudarili in kopali železo. Tudi srednjeveške listine potrjujejo, da so železni rudniki v Bohinju prastari. Mnogi kraji so dobili ime po dejstvu, da so tam začeli kopati rudo (Rudna dolina, Rudno polje, Rudni lom, Rudnica itd.).

Poleg Slovencev tudi Italijani in Nemci

Za kopanje rude na tleh poseljenih Slovencev so se v srednjem veku zanimali tudi tujci. Niso se omejevali samo na odkupovanje že odkopane rude ali natopljene železa, temveč so se mnogokje z dovoljenjem zemljiškega gospoda ali celo na njegovo pobudo lotili sami kopanja in topjenja. O tem so med ljudstvom še danes ohranjeni razni sledovi, če ne drugje vsaj v rudarskem in železarskem besedišču, ki se je začelo šele v novejši dobi zopet polagoma čistiti.

Primer, kako so poleg domačinov kopali rudo na istem kraju tudi priseljenici, nudijo Železniki. Tamkaj so našli sredi gozdov nad Češenco ostanke nekdanjih topilnic Slovencev in velike kupe železne žindre. Plavže boljše vrste pa so postavili Italijani, ki so se naselili v Železnikih okoli l. 1340.

P. G. Wodehouse:

MALA PEPITA

»Midva ne delava skupaj.«
»Pa bova morala, in še kmalu. Buck ne bo čakal še eno noč, ne da bi kaj poskusil.«
»Ne verjamem vam, da bi ga bili videli.«
»Kakor hočete,« sem rekel in odšel. Kaj mi je bilo pa mar, kaj verjame in česa ne verjame?
»Dan je počasi mineval. Proti večeru se je vreme mahoma poslabšalo, kakor se na Angleškem spomladi rado zgodi, in naltiv me je prisilil, da sem se zatekel v pisarno. Ura je utegnila biti deset, ko je zazvonil telefon.
»Bil je gospod Fisher.
»Halo! Ste vi, sinko?«
»Da, jaz, kaj želite?«
»Malce bi se rad pomenil z vami. O poslih. Ali lahko pridem k vam?«
»Če ni drugače.«
»Torej pridem takoj.«
Ko je minilo četrto ure, sem začel v daljavi hrenenje avtomobilskega motorja. Zarometi voza so bliskali skozi drevje. Nato je zavil okrog ovinka in obstal pred vzhodom. Dokaj zadržana postava je stopila iz njega

Povabili so jih brižinski škofje, ki so jim za kopanje in topjenje rude plačevali četrtno 6 mark in 6 penigov. Italijani so v nasprotju s Slovenci postavili svoje plavže (skladva) v dolini ob vodi, kjer stoji sedanji Spodnji in Zgornji Železniki. Ta naselbina se še danes imenuje Lahovše.

Italijani so se naselili tudi v ortemburških železnih rudnikih v Rovtahn nad Jesenicami. Solčne planine ob Golici, Kočni in Belišči so nudile poleg pašnikov tudi bogate zaklade železne rude. Tod so nastali plavži in zidane peči za topjenje rude v nasprotju z drugimi kraji zelo zgodaj. Listine jih omenjajo že v 14. stoletju. Italijani so se tudi tu prvi naselili v dolinah, ki jih prej naši predniki zaradi večne megle, vlage, močvirij in povodnj ni niso preveč cenili. Zgradili so plavže po svojem načinu na Jesenicah, na Savi in Javorniku. Z njimi so bili položeni temelji za mogočno železarsko industrijo, ki še danes označuje te kraje.

Po nekaterih gorenjskih rudnikih so se naselili pod zaščito zemljiških gospodov tudi Nemci. Tako je dobil l. 1403 neki Herman Eseln v fevd železni rudnik na beliški planini nad Belo. Plačeval je moral od enega plavža l marko in 40 akvilejskih vinarjev, od tehnicke pa l akvilejsko marko na leto. Podobno so ugotovljena imena nemških rudarjev priseljenec za druge kraje.

Poznali so dve vrsti železne rude

Železno rudo, ki so jo kopali na nekdanjem Kranjskem, so delili v dve vrsti: bobovec in jeklenec. Bobovec ali rjavi železovec je bil bolj znan in čistan. Včasih so ga našli kar na vrhu in niso imeli s kopanjem velikih težav. Ruda je bila po obliki podobna bobu ali večjim gomoljem. Da je bil bobovec najbolj upoštevan, dokazuje dejstvo, da so našli ostanke in sledove najstarejših topilnic prav tam, kjer so ga kopali največ (ob robovih Jelovce, v Bohinju, Železnikih, Kropi in Kamni gorici).

Jeklenec je bil svetle, skoro rumenkaste barve. Če je ležal daleč od zraku, je porjavel. Topil se je težje in zahteval zato tudi bolj zapletene topilne naprave. Ker so bili združeni z njim večji pridelovalni stroški, ga preprosti rudarji, ki so delali na svojo roko in na svoj račun, niso posebno marali. Precej je bilo jeklenca v hribih nad Jesenicami in Javornikom.

Ljudje železnih živcev

Zdravniki, ki niso operirali samo drugih, temveč tudi sebe

V vseh časih so živeli hrabri in odločni ljudje. Med izredno hrabre ljudi spadajo nedvomno tisti, ki se v primeru bolezni ali nesreče pri polni zavesti sami operirajo, ki torej prenašajo najhujše bolečine, režejo lastno meso, gledajo lastno kri, drobijo je in kosti. Takši ljudje morajo pač imeti močne živce, delati morajo hitro in precizno, da se njihove že itak hude bolečine ne povečajo ali da ne postanejo rane, zadane z operacijo, smrtno. Dr. J. Steudel piše v »Klinični reviji« o primerih operacij, ki so jih napravili bolniki ali ponesrečenci sami na sebi. Iz poročila je razvidno, da se tudi laiki v poedinih primerih ne ustrašijo operacij na lastnem telesu in sicer le takih, ko postanejo bolečine neznošne in ko je izključena vsaka druga možnost, da bi kdorkoli priskočil na pomoč.

Znan je primer kovača Jeana de Dootsa iz Amsterdama, ki si je leta 1651 sam operiral mehur in odstranil iz svojega telesa kamen v velikosti gosjega jajca. Operacija je napravil na sebi po treh brezuspešnih poskusih »kamenitega krojača«, kakor so nazivali zdravnike, ki ga je zdravil in preizkušal na bolnem kovaču svoje dvomljivo

Nove vrste žarnice

Razsvetljava je važna tako v poslovnem kakor v zasebnem življenju. Luči morajo biti take, da človeku ne jemljejo vida. Pri dnevnih svetlobah človek lažje opravlja vsako delo kakor pri umetni. Umetna luč ga moti in ovira zlasti pri sedanjih vrstah žarnic, ker prihaja iz njih preveč rdeče in rumene, premalo pa modre svetlobe. Tega nedostataka pa nimajo žarnice s svetlobo, pomešano s živčevno paro. Take žarnice nam dajejo dnevni svetlobi podobno luč, ki pa tudi ne ustreja vsem zahtevam. Tako ne zadostuje za proučevanje barv v kemični industriji, v tekstilni trgovini itd. V vseh takih in podobnih primerih rabimo zdaj posebno vrsto žarnic, ki sprejemajo potomo živega srebra na notranji strani pod visokim pritiskom zmes raznih svetlobnih barv. Te nove vrste žarnice priključimo na električno omrežje 200 do 225 voltov izmeničnega toka. Če izberemo odgovarjajočo svetlobno barvo in pravi odnos mešanice, dobimo dnevni zelo podobno luč. Nekaj razlike je samo na področju modrih barv, kar pa praktično očesa ne moti. Te žarnice lahko uspešno uporabljamo že v zgodaj omenjenih in še v drugih primerih. Zlasti prikladne so za prostore, kamor ne prodira dnevna svetloba, recimo za kleti, zaklonišča itd.

Kako so topili železno rudo

Po najdenih sledovih so strokovnjaki približno ugotovili, kako so Slovenci v srednjem veku topili nakopano železno rudo. V zemljo so izkopali okroglo jamo — žlebič — počez položili drv in ogije, nasuli rude in podkurili. Sapo so vpihali z ročnim mehom. Bobovec se je rad topil. Železo je odtekalo v globino, kjer se je tvorila vedno večja pogača surovega železa. Ohlajeno, očiščeno od žindre so kmetje nesli prodaj na prvi bližnji sejem. Posebno racionalen ta način topjenja ni bil. V žindri je ostalo še mnogo železa.

Večina topilnic je stala sredi gozdov, kjer je bilo pri rokah potrebno oglje in drva. Mesto meha so včasih izrabljali za razpihavanje ognja veter. Na strmih gorskih obronkih, ki so bili izpostavljeni vetru, so izkopali v topilno jamo od strani vodovodnega sapnika ali kanal. Skozi njega je vlekel veter, podpihaval oglje in razvnel ogenj.

Kasneje so začeli topilne peči zidati. Najprej so jih postavljali kar sredi gozdov in šele kasneje ob vodi. Nizka zidana ognjišča so imela na sredi globljo jamo, kamor se je odtekalo raztopljeno železo. Višji plavži so bili že do dva metra visoki, široki pa do pol metra. Velike mehove so gonili z rokami ali nogami. V peči so nalagali oglje in rudo plast za plastjo.

Železno kepo, ki se je nabirala na dnu, so imenovali volk. Imel je določeno težko in je bilo zanj potrebnih 18 do 24 vsipljav oglja in rude. Težek je bil dva do štiri stote. Ko je bil volk dovolj velik, so ga očistili, razdelili na kose in ga odpravili v kovačnico. Te vrste peči so imenovali slovenske peči in so bile med našimi ljudmi dolgo najbolj priljubljene.

V dolini so začeli postavljati prve plavže šele v 13. stoletju, dve stoletji kasneje pa so začeli uporabljati vodo kot gonilno silo za mehove. Najstarejšo letnico, ki so jo ugotovili za plavže v dolini, so našli v Spodnjih Železnikih. Na kameniti plošči, vzdignani na stari peči na volka, je vklesano leto 1422. Slovenske topilne peči so se obdržale še zelo dolgo. Še v 16. stoletju jih je mnogo v raznih krajih bivše Kranjske.

Nekaj drugih podrobnosti o kopanju železne rude v srednjem veku na naših tleh in o drugem rudarstvu pa ob prihodnji prilžnosti.

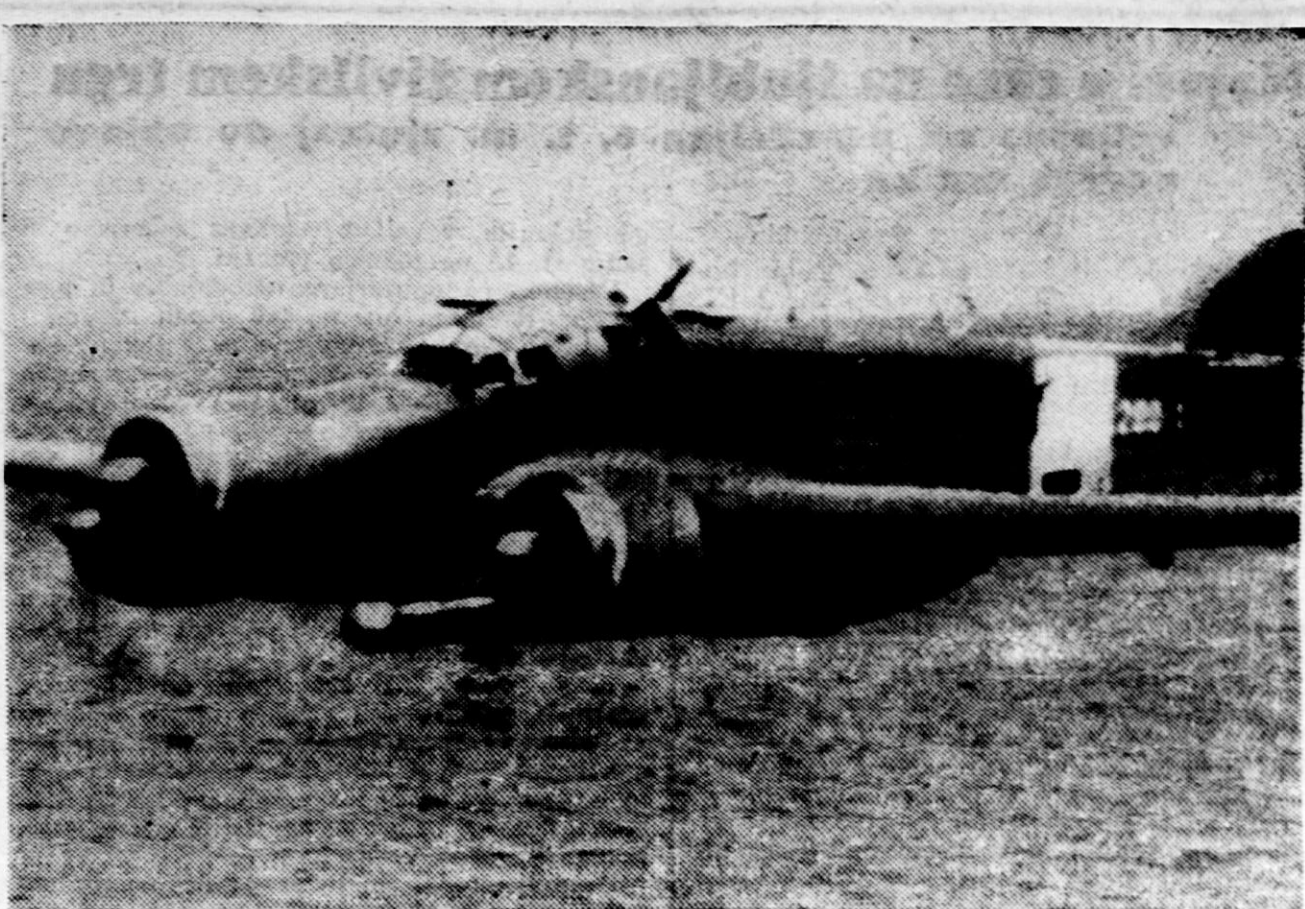
kirurško znanje. Tudi med najprimitivnejšimi narodi so bili primeri, da so ljudje operirali sami sebe, ter pokazali pri tem veliko hladnokrvnost in presenetljivo znanje. Tudi zdaj se zlasti med raziskovalci večkrat pripeti, da sežejo v silo po operacijskih instrumentih, da si odrežejo zmazane prste na nogi ali izdero zobe.

Tudi zdravniki sami se večkrat operirajo. Znano je, da so zdravniki pri tem ko je bil odkrit kokain kot sredstvo anestezije večkrat poskusili samomore, da bi na lastnem telesu preizkusili učinek kokaina, ki jim je poedine dele telesa omrtvčil. V proučevanju lokalne anestezije je znani kirurg Redus leta 1890 operiral samega sebe in si odstrani iz desnega kazalca gnojno koto. Lumbalne anestezije se je prvi poslužil rumunski kirurg Faizicu. Leta 1909, se je sede operiral in uporabil za omrtvčenje mečenošnega stova in strihniha. Pozneje so bile take operacije pogoste z lokalno ali lumbalno anestezijo. Veliko vrednost zdravniške spretnosti na lastnem telesu sta pokazala znana kirurga Ludloff in Meringas. Oba sta si naravnala izpahnjene roki, še preden sta prispela v ambulanco.

Kako se uče ptice plavati

Znano je, da ptice iz vrste tekačev takoj začno tekati čim se izležejo iz jajst. Isto velja za ptice plavalke, ki znajo takoj plavati. Neki naravoslovec, ki je opazoval labode, pa trdi, da uči labodice svoje mladiče plavati in da morajo znati praktično uporabljati svoje naravne nagonske kretnje. Labodica je pri tem zelo energična.

ki, blažilni glas gospoda Fisherja. Besed nisem mogel razločiti, a kolikor sem slutil, je prepričeval tovariša, da je v tem primeru, ko gre za pogajanja in ne za napad, treba smatrati pištolo za nekaj nebitnega. Kakor je bilo podobno, so njegovi razlogi zmagali, kajti nazadnje je Buck godrnjal sklonil hrbet in stopil v svetlobni krog.
»Dobro večer, gospod Mac Ginnis,« sem ga ogovoril. »Veseli me videti, da je vaša noga spet zdrava. Ne bom vas po nepotrebnem zadrževal. Potipajte se za žep, izvlecite vse pištole, kar jih imate pri sebi, in se vrnite na svoje mesto. Da se ognjeva vsakega nesporazuma, bi vas le še opozorila: tudi jaz imam pištolo, ki je v tem trenutku namenjena na vas.«
»Nobene pištole nimam.«
»Dajte, dajte, zdaj ni časa za šale. Na svetlo z njimi!«
»Še malo se je obotavljal, nato se je pokazala majhna črna pištola in padla na tla.«
»To je vse?«
»Kaj mislite, da sem regiment vojakov?«
»Ne vem, kaj ste. Dovolj, verjamem vam na besedo. In zdaj izvolite vstopiti, a vsak posebej in s dvignjenimi rokami!«
»Sel sem dol in odklenil vrata, držeč svojo pištolo namenjeno na nepričakovane goste.«

Italijansko torpedno letalo v napadu na sovražne edince v Sredozemskem morju

Mladiče vzame na hrbet in odplava z njimi na vodo. Čim je dovolj oddaljena od obale se pogrezne z mladiči vred pod vodo. Pri tem mladiči popadajo v vodo in začno plavati nazaj proti obali, mati jih pa od daleč opazuje. Če je obala predač in če začno mladiči omagovati, odplava hitro za njimi in jih sprejme na hrbet. Tako nekaj časa plava z njimi, potem jih pa znova prepusti njihovim šibkim močem, da se sami uče plavati.

400.000 vagonov pšenice v Rumuniji

V Rumuniji so pridelali letos okrog 400.000 vagonov pšenice. Tako dobrega pridelka ni bilo že 50 let. Pridelalek se je povečal v prvi vrsti zato, ker se je povečala količina s pšenico zasejanega polja za 3,35 milijonov ha. Lani so pridelali rumunski kmetovalci s samo okrog 90.000 vagonov pšenice in od te so jo porabili za seme 60.000 vagonov. Položaj glede prehrane rumunskega prebivalstva se je torej letos znatno izboljšal.

Strelna zatemnila pol Švedske

V ponedeljek teden je divjala na Švedskem silna nevihta, med katero je tudi močno treskalo. Proti večeru je strelna zatemnila pol Švedske. Nastal je namreč kratek stik, tako da je ostal ves severni del Švedske brez električnega toka. Radijski naročniki so sedeli precej časa pri molčečih aparatih, kinematografi so pa morali

preložiti predstave, ker so ugasnile v njih luči.

Koliko jezikov govore ljudje na vsem svetu

Neka mlada švedinja se je pripravljala na promocijo in zastavila si je vprašanje, koliko jezikov govore ljudje na zemlji. Morala je v prvi vrsti znanstveno dognati, kaj je samostojen jezik in kaj samo narčje. Prišla je do zaključka, da govori človeštvo okrog 3.000 jezikov. V Evropi do Urala govore ljudje 53 jezikov. Med vsemi knjigami na svetu je doživelo sveto pismo največ prevodov. Prevajeno je namreč približno v 1.000 jezikov.

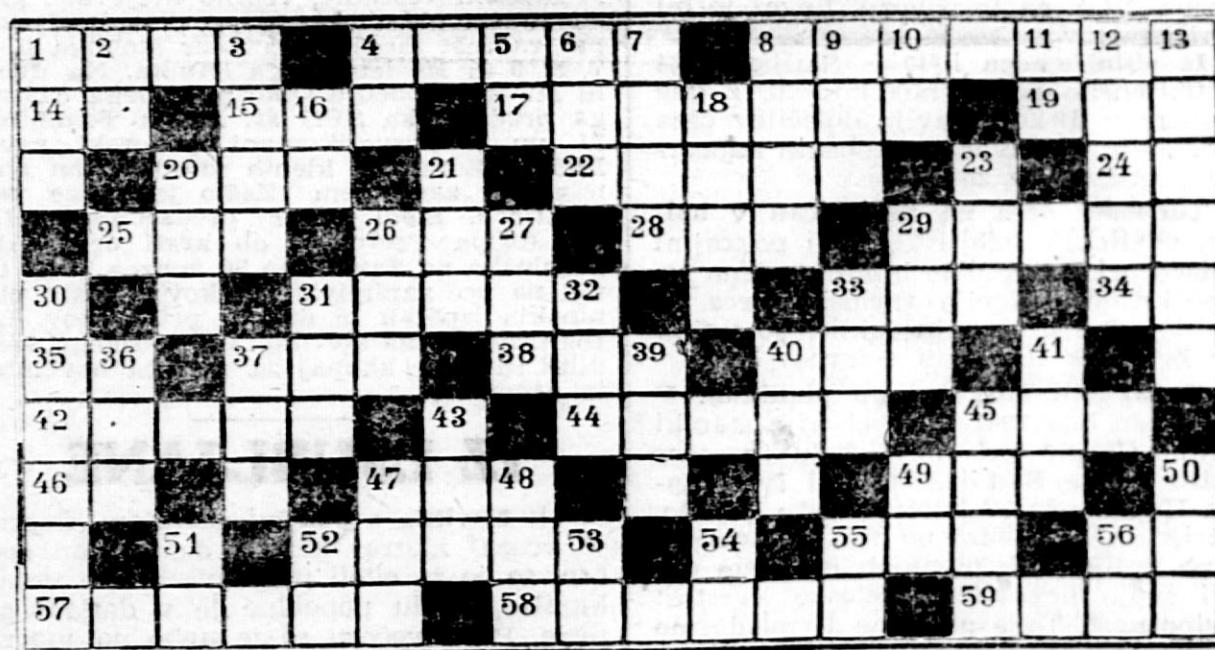
1 kg težka toča

Zrna toče so navadno velika kakor grašek, le v redkih primerih pada na zemljo zelo debela toča, ki njena zrna tehtajo 200 do 1.000 gramov. Še redkejši so primeri, da padajo na zemljo po 5 ali po 100 kg težka zrna toče. Taki primeri so bili znanstveno ugotovljeni. Gre za cele kose ledu, ki je tako mrzel, da zmrznejo človeku prsti, če se ga dotakne.

IZ SODNE DVORANE

Sodnik: »Ali poznate obtoženca?«
Priča: »Poznam.«
Sodnik: »Ali ste v sorodu z njim?«
Priča: »Nevem, mogoče pa sem.«
Sodnik: »Kaj se to pravi?«
Priča: »Jaz sem — najdenček.«

Križanka št. 115

Besede pomenijo:

Vodoravno: 1. reka v Ljubljanski pokrajini; 4. živalska krma; 8. znašati skupaj, iskati določene predmete; 14. predlog; 15. ocena, pogoj uspeha; 17. gojitelj kraljskega športa; 19. pripadnik južnoafriškega naroda; 20. gradivo in kurivo; 22. se je spreobrnil v Pavla; 24. medmet; 25. pripadnik slovenskega naroda; 26. svetlo-dopisimska oseba; 28. zločin; 29. letna dopisna uspeh, poraz; 33. del igre pri tenisu; 34. vprašalna čenica; 35. reka v Sibiriji; 37. denarna nakaznica; 38. brez nje ne bi mogli imeti prave predstave, kaj je dan; 40. jezen, razburjen, popadljiv; 42. naslov, označba; 44. zdravilna rastlina; 45. gesta, premik telesa; 46. erbij; 47. namočena sladkor; 49. velika posoda; 52. breme, naloženo blago; 55. kdor se je pošteno najedel; 56. zanikana oblika pomožnega glagola; 57. tuje moško ime; 58. eruptivno kamenje; 59. vrsta cigarete.

Navpično: 1. vprašalni zaimek; 2. grška črka; 3. grški bog ljubezni; 4. predlog; 5. medmet; 6. naselbina; 7. drag kamen; 8. velika prireditev; 9. določene barve; 10. rimsko število 99; 11. začetek abe-

Rešitev križanke št. 114

Vodoravno: 1. nota, 4. slon, 8. obil, 9. Atika, 10. Ra, 11. Svarog, 12. zle, 13. Eva, 14. šk, 16. Ant, 18. ij, 19. nor, 21. trg, 22. ironik, 24. DN, 25. cepin, 26. lej, 27. anal, 28. veda.

Navpično: 1. norišnica, 2. oba, 3. ti, 4. sta, 5. lire, 6. okov, 7. nagajanja, 9. Aventin, 11. sla, 13. koren, 17. trk, 20. ropa, 23. Nil, 24. ded, 26. le.

Tako govorec se je obrnil k svojemu prijatelju gospodu Macu Ginnisu, ki je namesto odgovora pljunil v kamin. Že pri prvem srečanju z njim sem bil opazil njegov poseben dar, da je s pljunki razgaljal svojo dušo. Kakor je bil z vidika običajne zgovornosti redkobeseden človek, tako je postal pravi Demosten, kadar je šlo za pljuvanje.

»Gospod Mac Ginnis se soglašja z menoj,« je Sam živahno nadaljeval. »Ali torej lahko pobesiva roke? Nama dovolite, da zavameva v teh švedskih gimnastičnih vajah držo številka dve? Prišla sva samo na prijateljski pomenek med gentlemeni, in vsaj za svojo osebo bi dejal, da se lahko razgovarjamo v manj nerodnem ustupu. Malce oddiha nama privoščite, gospod Burns! Smeva upogniti komolce? Hvala. Mojega dovoljenja ni počakal, sicer pa tudi ni bilo treba. Sam in razburjeno ozračje sta bila nezdružljiva kakor olje in voda. Tako sem torej položil pištolo na mizo in sedel. Buck je zamisljeno vrgel oči po orožju in storil takisto. Sam je v tem že sedel, tako zločno, kakor da bi bil doma; kar sram me je postalo, da nisem bil pripravljen za to prijazno snidenje nič skerryja in slašče.

»Nu,« sem rekel, »s čim vama morem ustreči?«